

Städbranschen och Miljöaspekten

2008-04-10

Av Björn Ljungquist www.abljungquist.se

Inledning

Det talas i dag mycket om MILJÖFRÅGOR på samhällets alla nivåer. Det debatteras i både massmedia och ute i arbetslivet. I skolan ligger miljöfrågorna sedan några år som ett fullvärdigt läroämne. Man kan studera miljöfrågor på Universitetet och det forskas flitigt på området. Nästan dagligen debatteras olika miljöproblem i massmedia och intresset för ämnet är stort. De flesta människorna i samhället har kommit i kontakt med olika typer av argumentation eller ren propaganda och ryktesfloran kring Miljöarbetet är stor.

De stora händelserna som ofta benämns "miljökatastrofer" är vanligen de som får störst uppmärksamhet i media, även om det är kortlivade nyheter. Vem kommer i dag ihåg katastrofen i Bhopal Indien natten till den 3 december 1984, när giftgas läckte ut från Union Carbides fabrik och en hel byggd drabbades. 1 750 människor dödades omgående, ytterligare 2 866 människor avled en vecka efter katastrofen och sedan dess ha cirka 10 000 till dött i sviter av gasen. 570 000 personer skadades i olika omfattning och alla i trakten fick se sina husdjur dö samtidigt som marken blev obrukbar för lång tid framöver.

Eller supertankern Exxon Valdez som den 1 mars 1989 gick på grund och började läcka ut 40 000 ton tjockolja i havet. Den olyckan lade hela Alaskas västkust i oljebad och orsakade skador på den kustnära naturen som tog årtionden att reparera.

Men detta var bara en bråkdel av de 120 000 ton tjockolja som läckte ut i Engelska Kanalen den 18/3 1967 när supertankern Torrey Canyon gick på grund i hårt väder. Saneringsarbetet som krävdes efter olyckan kostade mångmiljonbelopp och påverkade naturen i flera år därefter.

När det var aktuellt reste journalister och sanerare till platserna och röster höjdes för att de som orsakat olyckorna skulle straffas. Men det amerikanska företaget som orsakade katastrofen i Bhopal köpte sig fri och lade ned fabriken. Kapten på Exxon Valdez misstänktes för fylla, men det gick inte att bevisa, varför han inte kunde straffas.

Men detta har ändå varit enstaka händelser på lokala platser och det har ofta naturen en säregen förmåga att ta hand om. Det som däremot är svårare är de miljöpåverkande faktorerna som sker över ett stort område och under lång tid. Då ser man inte alltid resultatet med en gång. Det är inga oljeskadade fåglar som skall tas om hand eller mark som skall saneras, utan det är en smygande miljöpåverkan som kanske inte märks förrän efter lång tid.

Efter andra världskriget började bönderna att "beta" sitt utsäde. Det innebar att man behandlade utsädet med allehanda gifter och tungmetaller för att undvika olika skadeinsekter och sjukdomar. Vad man inte tänkte på var de andra djuren som också kunde påverkas. Våra småfåglar äter ju gärna av säden ute på fälten och lagrade på så sätt både DDT och kvicksilver i kroppen. Sedan kom våra rovfåglar och slog småfåglarna och lagrade på så sätt i sin tur upp en än större del av gifterna i sina kroppar. En sak som innebar att rovfågelshonor inte kunde bilda skal på sina ägg. Följden blev att hela vår rovfågelstam och stora delar av småfåglarna höll på att utrotas. En debattbok "Den tysta våren" skrevs och gjorde samhället uppmärksam på vad som höll på att ske. Man förbjöd så småningom såväl användandet av DDT som kvicksilver, men det tog nästan trettio år innan skadorna sakta började gå tillbaka.

Aktioner för att rädda pilgrimsfalken och berguven har väckt stor uppmärksamhet i media. Dessa två arter var de som kanske var mest illa ute, men har nu på grund av vår hjälp fått en ny chans att överleva som art.

Andra allvarliga faktorer som människan orsakar är den globala uppvärmningen som inneburit att katastrofer som El Niño härjade över stora delar av Asien under 1997, 98 och 99. El Niño var ett orkansystem som förutom stormbyar på över 50 m/s, översvämmade enorma arealer ibland annat Bangladesh och Indien. Skogsbränderna som följde ödelade 5 miljoner hektar (jämförbart med Tysklands yta) i Malaysia och Borneo.

Det är därför ytterst viktig att miljöarbetet inte bara stannar vid sådana frågor som hamnar i media, utan sker fortlöpande överallt i samhället, som både förebyggande och direktpåverkande. Ingenting som minskar påfrestningarna på den jord vi bebor är för simpelt att ta sig an. Om vi inte ser några skador i dag, så kommer kanske våra barn att förbanna oss för att vi förstört deras livsrum.

Vad vi vanligtvis känner till om Miljöarbetet i samhället är viss del av det som i dagligt tal kallas "källsortering", det vill säga det sätt på vilket vi medverkar och sorterar våra hushållssopor i hemmet eller återvinningspapper på jobbet. Vi slänger vitt och färgat glas för sig, tidningspapper för sig och komposteringsbart avfall för sig. På olika sätt försöker alla bidra med det de kan och vill känna sig delaktiga.

Men sedan när vi läser eller ser på teve om de stora globala miljöfrågorna, då fjärrar vi oss och tycker ofta "- att det jag kan göra räcker inte till ändå". Vi skummar igenom stora miljökatastrofer i tidningarna utan större intresse och har ofta inte en åsikt eller uppfattning om det. Det är klart att vi tycker att kaptener som pumpar ut olja i våra hav skall betala för saneringen, eller att en Direktör som låter sin fabrik förgifta en hel bygd, skall straffas ordentligt. Men utöver det så visar vi sällan något engagemang.

För att vi skall förstå och kunna engagera oss i Miljöfrågor gäller det att vi får information som vi kan ta del av och förstå, samt att olika resultat redovisas. Som exempel kan nämnas:

I en större västsvensk stad började man för några år sedan att källsortera komposteringsbart avfall. Man köpte in en stor maskin som skulle blanda om i komposteringsmassor så att luften kom till i processen och det skrevs och talades en hel del om vad man skulle kunna använda den färdiga produkten till. Det stod mycket i tidningarna om fördelarna med maskinen och hur framsynt Kommunen var som satsade skattebetalarnas pengar på något så angeläget.

När anläggningen var klar och den stora maskinen skulle börja arbeta, visade det sig att en transportskruv som skulle blanda avfallsmassorna och därmed också tillföra luft, inte fungerade. Den var helt enkelt för klen och orkade inte med. Men eftersom man hade samlat på sig en ansenlig kvantitet med avfall som skulle komposteras, som inte bara kunde ligga, måste man göra något. I takt med att avfallsberget började lukta illa och störa närboende, hittade man på en nödlösning.

En annan Kommun, inte fullt tio mil därifrån, hade problem med att ta hand om sitt "brännbara" avfall, eftersom deras förbränningsanläggning byggts om till att elda flis och inte längre kunde ta hand om kommunens egna avfall. De båda kommunerna kom då överens om att "byta" avfall, till dess gemensamma problem lösts.

Vad ingen i någon av kommunerna hade tänkt på, var att de olika lastbilscentralerna inte fick lasta utanför sina egna länsgränser. Lossa last som lastats inom det egna länet gick bra, men ur konkurrensskäl så fick man inte lasta utanför det. Följden blev att den första kommunen körde sitt komposteringsbara avfall med lastbil till den andra kommunen. Men eftersom transportererna sköttes av en lokal lastbilscentral som man hade kontrakt med, så hade den Lastbilscentralen inte rätt att lasta den andra kommunens avfall och köra det tillbaka. Därför fick kommunen med problemen som rörde det brännbara avfallet, i sin tur anlita en egen Lastbilscentral och be dem köra sitt avfall. Resultatet blev en skytteltrafik där bilarna först möttes med fulla lass på, som levererades i de respektive kommunerna och sedan körde tomma tillbaka igen.

Det här förfaringssättet fick så småningom pressen reda på och skrev om det. De båda kommunernas företrädare hade visserligen svårt att förklara situationen, utan skyllde på olika tekniska konstruktioner med kontrakt och sådant. Men kontentan blev att lojaliteten mot att sortera det egna avfallet i hemmen, sjönk markant. När transportskruven så småningom hade reparerats och fungerade igen, hade förtroendet för kommunens hantering försvunnit. För att få tillbaka det fick man satsa flerdubbelt mer än det kostat att vara uppriktig och informera om sina problem med en gång.

Visa av skadan upplevs nu att de flesta kommunerna i landet tar väldigt seriöst på källsortering och återvinning. Det har ännu inte kommit fram någon standard för hur "miljöstationer" och uppsamlingsplatser skall se ut, men det pågår ett intensivt arbete. Flera stora privata aktörer är inne på marknaden, vilket indikerar att det finns en viss lönsamhet i den.

Allvaret i och skärpningen av miljölagen har också inneburit att en del kommuner sett sig nödgade att anställa folk som bevakar miljöstationerna, så att det inte dumpas hänsynslöst. Det har också blivit möjligt att lagföra dem som inte sköter sig. I hyresfastigheter har det blivit intressant för hyresgästerna själva att ha en sund avfallshantering, eftersom det påverkar hyran. Så hyresgäster som inte sköter sig får ofta se sig anmälda till värden, för nedskräpning.

Eftersom avfallshanteringen kostar företagen och fastighetsägarna över sextio miljarder per år, är det också intressant att minska mängden avfall. I de svenska skolorna har miljöhantering blivit ett läroämne och för våra barn kommer det att bli naturligt att källsortera och inte bara slänga uttjänta saker ifrån sig. De kommer förhoppningsvis även att påverka sina föräldrar och vi får ett brett genomslag i frågan.

Att de öppna soptipparnas tid är förbi kan kanske också få gråtrutarna att dra sig tillbaka till kustbandet nu när det blir svårare att hitta föda inne i land.

Nu skall vi inte förledas att tro att de stora miljökatastroferna bara hände för en massa år sedan. De sker fortlöpande. I augusti 2006 kom det panamaregistrerade fartyget M/S Probo Koala till Abidjan i Elfenbenskusten och dumpade tusentals ton giftigt avfall, som man lastat i Holland. Ägarna till fartyget fanns i Lettland och hade mutat tjänstemän vid en myndighet i Elfenbenskusten, så att de kunde ta iland det giftiga avfallet. Detta spreds ut på 17 olika platser runt staden Abidjan, alldeles i närheten av människors bostäder.

Sedan avfallet dumpats har tio personer avlidit och över 102 000 människor blivit sjuka och sökt vård för det.

Greenpeace har stridit hårt för att lagföra dem som är skyldiga till brottet och fått fartyget belagt med kvarstad i en baltisk hamn. Det holländska fraktbolaget som har arrangerat transporten säger sig inte veta var lasten bestod av. Men nu finns det genom att fokus satts på saken, en stor möjlighet att beivra det.

I november 2006 inleddes ett nytt klimatmöte i Nairobi, Kenyas huvudstad. Nairobi-mötet är en uppföljning av Rio de Janeiro och Koyotomötena och det som fastlades i Agenda 21 och Kyotoprotokollet, som beslutade att utsläppen av de sex vanligaste växthusgaserna, framförallt koldioxiden.

USA som står för nästan en fjärdedel av de globala utsläppen, hoppade av överenskommelsen 2001. Men Kaliforniens Guvernör Arnold Schwarzenegger drev nyligen igenom en lag där delstaten siktar på att delstaten skall minska sina koldioxidutsläpp till 1990 års nivå. Detta gör han i opposition till den egna regeringen.

Mer långsiktigt måste industriländerna minska sina utsläpp med 60 – 80 % fram till år 2050. Sverige har satt upp ett delmål på 25 % till 2020

Dessvärre finns det ingen internationell överenskommelse som går att tillämpa på sådana fall där dumpningar sker, men EU håller på och arbetar med en ny och hårdare kemikalielag, REACH The Substitution Declaration.

Lagen föreskriver bland annat att man i möjligaste mån skall använda mindre farliga ämnen om de kan vara ett alternativ. Så kommer också övervakningen av hanteringen att intensifieras och straffen bli kännbarare.

Stora privata aktörer på marknaden är:

Sellbergs www.sellbergs.se

Rangsells www.rangsells.se

IL Recykling www.ilrecykling.com

Intressanta webadresser finner du i:

www.byggigen.se

www.aterbruket.com

www.forpackningsinsamlingen.se

www.kretsloppet.goteborg.se

Miljöarbetet i praktiken

Miljöfrågorna i samhället får inte bli ett politiskt slagträ eller modefluga. När vi på femtiotalet gladdes åt den era som kallades "slit och släng", så hade vi inte en tanke på att jordens resurser inte är outtömliga och att allt som vi raffinerar, kommer att påverka oss.

Flertalet av de industrialiserade länderna utnyttjar jordens naturresurser på ett sätt som om de aldrig kan ta slut. De förbrukar de fossila bränslena (kol och olja) i en allt snabbare takt, samtidigt som också andra naturtillgångar utvinns hänsynslöst. De stora gruvbrytningarna av kol och metaller lämnar djupa så i jordskorpan, som aldrig går att reparera. Den kortsiktiga ekonomin får råda och ett fåtal blir rikare, medan allt fler blir fattigare.

För att komma tillrätta med den globala miljön enades representanterna i FN:s Miljökonferens UNGED år 1992 om det så kallade "Riofördraget", en handlingsplan som fick namnet Agenda 21. Det är ett program hur människorna på jorden under det 21 århundradet skall kunna leva i bättre harmoni med naturen och ta hänsyn till den.

Meningen är att alla myndigheter lokalt tar fram en version av Agenda 21 innefattande det som rör den direkta närmiljön. Bland annat för att på så sätt bygga upp ett "kretsloppssamhälle". Sverige ligger långt framme bland de länder som arbetar med Agenda 21, men det gäller att få med alla och se till att alla har råd med miljöarbetet.

Diskutera hur ni upplever att miljöpåverkan på exempelvis vädret.

En annan sak som också påverkar vårt livsrum, är de ständigt ökande utsläppen av så kallade "växthusgaser". De kallas så för att de har en förmåga att lägga sig som ett skal i atmosfären. Detta skal släpper igenom solljuset, men får värmen att studsas tillbaka och höjer på så sätt medeltemperaturen.

Första försöket att få världens industrinationer att minska sina utsläpp gjordes och dokumenterades i det så kallade "Kyotoprotokollet". Dock vägrade några länder bland annat USA och Australien att ratificera (godkänna) och skriva under avtalet och därmed göra det globalt gällande. De länder som ratificerade avtalet står endast för 30% av utsläppen och det behövs en bättre uppslutning för att det skall bli någon märkbar effekt.

FN har dock oförtrutet arbetat vidare med problemet och på klimatmötet i Kanada 2005, diskuterades de påtagliga förändringarna i klimatet som berör hela världen. Polarisarnas tillbakagång kommer att på sikt höja havets nivå och därmed hota all låglandsbebyggelse. Havsvattnets temperaturhöjning medverkar också till en ökning av de tropiska stormarna och ovädren, som skoningslöst drar in över land.

Enligt Montrealöverenskommelsen skall dock en bredare diskussion intensifieras. Enligt avtalet skall ett fyrtiotal industriländer minska sina utsläpp med i genomsnitt fem procent, varav länderna i EU gemensamt med åtta procent. Men det är bara ett första litet steg i ansträngningarna att försöka mildra effekterna av det förändrade klimatet, så därför krävs ytterligare klimatåtaganden.

EU:s mål är att minska växthusgasutsläppen med trettio procent fram till 2020 och med sextio till åttio procent fram till 2050. Hur realistiskt det är kan diskuteras men klimatforskarna anser det nödvändigt. Eftersom USA står för en fjärdedel av utsläppen, är det absolut nödvändigt att få med landet i det fortsatta arbetet.

Kyotoprotokollet och växthusgaserna

FN:s klimatmöte i Kyoto i Japan 1997 beslutade minska utsläppen av sex växthusgaser, framförallt koldioxid. Enligt Kyotoprotokollet skall industriländerna senast 2012 ha minskat sina utsläpp med i snitt 5,2 procent jämfört med 1990 års nivå. EU skall minska sina utsläpp med 8 procent. USA, som står för nästan en fjärdedel av utsläppen hoppade av överenskommelsen 2001.

Utsläppen skall minska genom skärpta krav på industrier och vägtrafik, genom handel med utsläppsrätter och klimatinvesteringar. U-länderna ska få hjälp att ta fram ren och energisnål teknik.

Växthusgaser är en samlingsbeteckning för gaser som kan fånga upp värme i jordens atmosfär och därmed bidra till den stigande medeltemperaturen. De uppstår främst vid förbränning av olja, bensin och kol.

Förlängning av avtalet

Miljöministrarna i de 157 länder som undertecknat Kyoto-avtalet kom under klimatmötet i Montreal överens om att :

- Starta "en process för att ta andra åtgärder i övervägande" för de industrialiserade länder efter 2012, när det nuvarande avtalet om utsläpp av växthusgaser löper ut. Vilka åtgärder det kan bli frågan om nämns inte.
- Processen "skall inledas utan dröjsmål". Den skall genomföras i en arbetsgrupp bestående av parterna som undertecknat Kyotoavtalet. Arbetsgruppen skall rapportera till de årliga sessionerna för FN:s ramkonvention om klimatförändringar (FCCC).

Freonbomben

När vi tillverkade olika typer av freonbestyckade kylanläggningar, såsom stora kylkompressorer i livsmedelsindustrin, AC-aggregat i bilar och kylskåp i hemmen, hade vi inte kännedom om freonets följdverkningar. Den freon som släpps ut i luften påverkade det ozonskikt som skyddar oss mot det som är farligt i solstrålarna. När forskarna så småningom hade upptäckt de stora hålen i det skyddande ozonlagret, så hade vi släppt ut freon i över femtio år. Om vi hade slutat tvärt med alla utsläpp då, så hade ändå konsekvenserna påverkat oss i ytterligare femtio år, fast än i avtagande form. Men dessvärre kunde de olika ländernas representanter inte enas om freonets långsiktiga skador. Det märktes mest vid polerna och där var det inte så många betydelsefulla industriländer som drabbades. I Australien och på Grönland insåg man att solen strålar nästan började grilla befolkningen och företog åtgärder mot det. Men ett land som Mexico berördes inte alls och hade därför ingen anledning att engagera sig i frågan.

När USA förbjöd freon i bilarnas AC, utvecklade ingenjörerna andra likvärdiga produkter. Men då sänkte Mexico priset på renovering av AC, för att få över amerikanerna till sin sida av gränsen och reparera bilarna enligt tidigare modell. Ett absurt förfarande som bara innebär en kortsiktighet utan ansvarstagande.

Miljöengagemanget får aldrig bli en hämsko ekonomiskt. Det skall därför aldrig tillåtas att någon kan skaffa sig konkurrensfördelar genom att strunta i miljöförordningarna. Det måste bli ett allmänt ansvarstagande. I all framtida upphandling måste miljöarbetet ingå som en naturlig del och dessutom verkligen följas upp

Producentansvar

I takt med att vår livsmiljö försämras, blir det allt mer bråttom att slå till bromsarna. En global klimatförändring kommer att urskillningslöst drabba alla människor. Den kommer inte att välja varken rik eller fattig, djur eller människa. Ett av de största problemen med att komma igång på allvar är den mänskliga likgiltigheten. Vi svenskar kan tycka att det är för jobbigt att källsortera våra sopor och slänger därför allt på samma ställe. Staten stänger ner fungerande kärnreaktorer samtidigt som vårt Vattenfall utökar exploateringen av brunkol i dagbrott i Tyskland. Kol och oljeeldade kraftverk byggs runt om på jordklotet och forskningen på förnyelsebar energi ges allt mindre anslag.

En av de första åtgärderna som vidtogs i landet efter Agenda 21, för att få fart på kretsloppet var Produktionsansvaret. Det innebär att den som inom landet producerar en vara som kan betecknas som en slutprodukt eller den som importerar den, har ansvar för att varan slutligen destrueras eller återanvänds. Producenten skall också ha en utförlig beskrivning på produktens innehåll och miljöpåverkan, samt en handlingsplan för att ta hand om den. Om varan destrueras av producenten själv eller en entreprenör, tar lagen ingen hänsyn till. Det är fortfarande producenten som har det juridiska ansvaret.

Låt oss som exempel ta en bil som är tillverkad i Sverige. Den innehåller en massa sofistikerad teknik, kemiska ämnen och tungmetaller. Så länge bilen rullar runt på vägarna så påverkar den endast naturen som utsläppsalstrare. Men när den skall skrotas så måste detta ske på ett kontrollerat sätt. Att sätta ut gamla bilar i skogen är ett allvarligt miljöbrott. För att detta skall gå rätt till så åligger det biltillverkaren att se till att det finns fungerande anläggningar som kan oskadliggöra eller tillvarata alla de olika material som frigörs när bilen skrotas. Man kan ha egna anläggningar som sköter om det, eller det som är vanligast, man köper in tjänsten från en auktoriserad firma. På så sätt kan man vara säker på att inte massa föroreningar sprids i naturen.

Tidigare var gamla kylskåp och hushållsmaskiner en populär exportvara till de forna östländerna. När berlinmuren föll öppnade sig en enorm marknad för uttjänta kylskåp och frysar. Ett bra sätt att bli av med dem var då att exportera dem till de länder som haft brist på sådana varor. Då kunde skrupelfria affärsmän också tjäna sig en hacka på handeln. Detta är numera reglerat i lag, för att vi inte skall kunna slippa undan ansvaret för destruktionen. Tanken på hur amerikanarna gjorde med freonet i Mexico ligger nära tillhands här.

Producentansvaret har också inneburit att pappersbruken börjat intressera sig för att utveckla bra metoder för återvinningspapper. Detta har medfört att ett större svenskt pappersbruk på gränsen mellan Halland och Småland, har nått så hög effektivitet på sin process med återvinningspapper, att man till och med köper in pappersavfall från Tyskland.

Den svenska modellen med källsortering i hushållen har bidragit till att en hög procent av pappersavfallet återvinns och vi kan på så sätt minska det direkta uttaget av massaved från våra skogar. Tyvärr är inte övriga Europa så långt framme i det här fallet och konsumerar med sin stora befolkning en onödigt stor del papper.

Är det rätt väg att gå, att låta producenterna ta ansvaret för produkternas sluthantering.

Miljön och Lagen

I Sverige regleras allt miljöarbete via Miljöbalken. Eftersom det konstant händer saker som berör miljön, så är Miljöbalken under en ständig översyn och revidering. Regeringen har insett att man måste ligga lika långt framme som de företag som man arbetar med, för att det skall finnas någon relevans i det.

När det gäller den kemiska miljön som vi rör oss med inom städbranschen ingår också den i det som är reglerat i Miljöbalken. Där kan man läsa sig till det ansvar som ställs på den som hanterar exempelvis städkemikalier. Sålunda har man skapat ett system där en tillverkare eller importör av en viss produkt, själv och utan dröjsmål skall redovisa produktens innehåll och eventuella påverkan på miljön.

Sålunda lyder § 8 i Miljöbalkens 14 kapitel:

Den som tillverkar, importerar eller överlåter en kemisk produkt skall genom märkning eller på annat sätt lämna uppgifter av betydelse från hälso- eller miljösynpunkt, produktinformation.

Paragrafen menar att var och en som hanterar en kemisk produkt är skyldig att ta reda på produktens betydelse ur hälso- och miljösynpunkt. Det skall finnas en klart förståelig text på varje förpackning och den som överlåter en produkt skall vara förvissad om att mottagaren vet vad det är han tar emot. Mottagaren å sin sida har ansvaret för att ta reda på vad det är som han hanterar och hur det fungerar. Dessutom skall han känna till hur produkten används och vilka skadeverkningar den kan ha.

Paragraf § 5 i samma kapitel säger:

Den som hanterar eller importerar en kemisk produkt skall vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsåtgärder i övrigt som behövs för att hindra eller motverka skada på människor eller i miljön. Därvid skall sådana kemiska produkter undvikas som kan ersättas med mindre farliga produkter.

Detta innebär i klartext att finns det en likvärdig eller bättre produkt framtagen som har en mindre miljöpåverkan, så skall den användas i stället. Ekonomi eller marknadsföringsanledningar skall därför inte få styra användandet.

Diskutera om Miljöbalken är tillräcklig eller om den behöver förstärkas.

Miljömärkning

Sverige var tidigt igång med en standardiseringsnorm av städkemikalier och utvecklade KYR-märkningen. Den byggde på de tre färgerna som gäller i ph-skalan (Röd–Grön–Blå) och återfanns på både etiketter, faktablad och kapsyler. Baktanken när standardiseringen skapades var att alla yrkesmässiga användare enkelt och lätt skulle veta vilka städkemikalier som skulle vara till vad. Den var inte i första hand tänkt som ett miljöverktyg, även om den kom att sortera bort många avarter inom produktionen av städkemikalier.

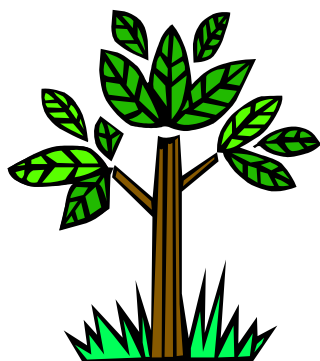
Tyvärr var denna standardisering i sitt ursprungsutförande inte giltig inom EU, eftersom den sågs som nationell och därmed konkurrentbegränsande. I viss mån finns den dock kvar (färgmarkeringen) och kommer kanske att så småningom att accepteras som EU-standard.

Någon heltäckande miljömärkning för hela EU finns ännu inte, även om flera instanser jobbar på frågan, men prioriteringsnivån är förmodligen inte speciellt hög. Vad man hittills kommit fram till är EU-blomman, men marknadsföringen går trögt och det är många länder som skall samsas i frågan. SIS Miljömärkning leder det svenska arbetet att ta fram kriterier för EU-blomman, med det är långt ifrån klart. Till dess får vi nöja oss med några av de inblandade parterna har tagit fram, men ännu inte fått EU-godkända.

Miljömärkningen som nu gäller, innebär en märkning som ur miljösynpunkt är det bästa alternativet i olika varugrupper. Genom miljömärkningen ges konsumenten möjlighet att hitta och välja miljöanpassade produkter.

De kriterier som de olika märkningarna på städkemikalier beaktar är: Ph-värde både surt och basiskt, tensider, fosfater, lösningsmedel, parfymer och färgämnen. Det förekommer också en hel del andra märkningar som är mer eller mindre officiella, men har nästan alltid det gemensamt, att varan som är märkt är kontrollerad och mindre skadlig på miljön eller framställd på ett miljövänligt sätt.

Organisationer som har egna miljömärkningar kan vara privata eller statliga. Det finns i nuläget inga allmängiltiga regler för vem som får göra en symbol och kalla den för miljövänlig. Varför det finns en flora av dem, mer eller mindre erkända. Dock kommer tiden att arbeta för att några symboler kommer att överleva och andra att försvinna.

Miljösymboler

- **Svanen** (stiliserad flygande svan i en cirkel) är det officiella Nordiska miljömärket som skall göra det enkelt att välja produkter som håller en hög miljö och kvalitetsmässig standard, en symbol som Svenska Naturvårdsföreningen har varit med och tagit fram. Symbolen får efter prövning sättas på produkter som har mindre miljöpåverkan än liknande produkter.

Miljömärkningen är en frivillig, positiv märkning av varor och tjänster med ett gemensamt inregistrerat varumärke. Produkter som är märkta med Svanen ska uppfylla särskilda kriterier som säkerställer att dessa produkter innebär mindre miljöproblem än andra produkter för samma ändamål.

Produktens hela livscykel, från råvara till avfall, studeras. Kvalitets- och funktionskrav ställs för att garantera minst samma egenskaper som för andra likvärdiga produkter. Kriterierna tidsbegränsas och revideras successivt för att säkerställa att de svanmärkta produkterna hela tiden tillhör de bästa ur miljösynpunkt.

För att få licens att miljömärka en produkt med Svanen måste företaget redovisa resultat av oberoende tester och dokumentation för att visa att kriterierna uppfyllts efter noggrann kontroll och inspektion beviljas en licens, som tidsbegränsas enligt kriteriedokumentet. När dokumentet revideras får företaget ansöka om ny licens. Svenska företag ansöker om att få en miljömärkningslicens hos SIS Miljömärkning AB som har kompetens och resurser att hantera alla ansökningar. Svenska licenser kan utan ytterligare prövning registreras i övriga deltagande nordiska länder.

- **Bra Miljöval Falken** (falk i siluett omgiven av cirkel med text) är en symbol som Naturvårdsverket har varit med om att ta fram. Symbolen Bra Miljöval Falken innebär en garanti att varorna uppfyller Naturskyddsföreningens kriterier för nedbrytningsbarhet, avsaknad av giftighet med mera. Denna hittar man till största delen bland tvätt- disk- och rengöringsmedel, samt hygienprodukter etc. Den liknar till stor del Svanen och ute i den svenska handeln är de två märkena lika stora.

Kriterierna för Bra Miljöval utarbetas av Naturskyddsföreningens sakkunniga, som ofta tar olika experter till hjälp. Varans direkta miljöpåverkan bedöms ur ett livscykelerspektiv och exempel på aspekter som tas upp är utsläpp i luft och vatten, energi- och resurs-förbrukning, innehåll av miljöfarliga kemikalier och avfallshantering. Kriterierna skärps kontinuerligt. När de flesta varorna inom en varugrupp klarar kraven är det dags att höja dem.

Ett företag som vill Bra Miljöval-märka sin produkt måste ansöka om licens. För licensen tar Naturskyddsföreningen ut en miljömärkningsavgift som täcker kostnaderna för miljömärkningen. Avgiftens storlek beror på varugruppen och företagets storlek. För att kontrollera att produkterna fortsätter att leva upp till sitt miljömärke gör Naturskyddsföreningen ett antal oanmälda kontroller och slumpmässiga stickprov.

Bra Miljöval-märket finns på ett stort antal förbrukningsprodukter inom grupperna: Hem- och städ-kemikalier. Papper. Björor och Bindor. Textilier

- **EU-blomman** (EU-stjärnorna med € inuti samt en blomstjälk och blad) är den europeiska symbolen för produkter som har minimal miljöpåverkan, den europeiska motsvarigheten till den nordiska Svanen. Kriterierna för EU-blomman är i stort de samma som för Svanen och gäller i hela EU. Märket får inte tilldelas produkter vars tillverkningsprocesser sannolikt kan orsaka väsentlig skada på människor och/eller miljön. Märket får inte heller tilldelas ämnen eller preparat som klassificeras som farliga.

Varje produktgrupp definieras på ett entydigt sätt, så att alla konkurrerande produkter, som passar för ett och samma ändamål och har samma användningsområde, ingår i samma grupp. För produktgruppen utarbetas kriterier som är exakta, tydliga och objektiva för att säkerställa enhetlig tillämpning av de behöriga organen. Miljömärkningskriterier kan exempelvis omfatta krav på råvarans ursprung, utsläpp i luft och vatten, energiförbrukning, produktion av avfall vid tillverkningen och användningen av miljöfarliga kemikalier vid tillverkningen. Kriteriernas giltighetstid är högst tre år.

Tillverkare och importörer kan ansöka om miljömärket hos det behöriga EU-organet. Dokumentation och tester krävs i samband med ansökan. Efter bedömning av materialet beslutas om produkten kan få möjlighet att använda miljömärket. Om så är fallet underrättas kommissionen, som i sin tur meddelar detta till de övriga EU-ländernas berörda organ. Om inga invändningar framförs mot tilldelande av miljömärket är det möjligt att teckna kontrakt mellan den sökande och det behöriga organet trettio dagar efter det att Kommissionen blivit underrättad.

Innehavaren av miljömärkeslicensen får sedan endast använda det tillsammans med den produkt för vilket licensen tilldelats. Användningen av märket regleras i standardavtalet. EU:s miljömärke är möjligt att använda inom hela EU och EEA-området.

- **Returpilar** (böjda pilar i en symbolisk triangel) är symbolen som används på glas eller aluminiumburkar och betyder att materialet kan återvinnas. Sitter på alla förpackningar som är belagda med pant. Märket förvaltas inte av någon och kan därför ha olika betydelse beroende på avsändaren. På glas och aluminiumburkar står det för att förpackningen är tillverkad i ett material som går att återvinna. På batteriförpackningar betyder det att batterierna skall lämnas till en batteriinsamling efter avslutad användning. Märket är inget miljömärke och säger inget om varans miljöpåverkan.
- **Sälen** (sälhuvud) är symbolen för Pappersgruppen (ett privat företag) och visar att pappret blekts med en minimal mängd klor.

- **Energipilen** är symbolen för energisnåla apparater och vitvaror. Framtagen av Nutek, Elverksföreningen och Konsumentverket. Numera ersatt av det nya Energy-märket eller EU:s Energimärke

- **Eloff Strömsnål** (elkontakt i cirkel) var en märkning som förekom i Sverige innan EU:s tillkomst. Används sällan nu för tiden.
- **Gröna Punkten** (grön rund punkt) är en tysk symbol för deras pantsystem på glas- och plastflaskor och aluminiumburkar.
- **Plastmärkning** (tre pilar formade i en triangel med en siffra i och bokstäverna PET under) symbolen är egentligen ingen milösymbol, utan en märkning som gjuts in i plastförpackningar och underlättar på så sätt sorteringen vid återvinning. Siffran talar om vilken plast förpackningen är tillverkad av.
För den enskilda konsumenten innebär märkningen en möjlighet att undvika speciellt miljöfarliga plaster.

- **KRAV** (ovalt grönt märke med bokstäverna KRAV) är miljömärket för mat. Det garanterar att maten är producerad utan konstgödning och kemiska bekämpningsmedel. För kött, mjölk och ägg innebär märket att djuren växt upp på en bondgård där de fått gå ute så mycket som möjligt och endast ätit ekologiskt odlad föda.

- **DEMETER** (ovalt märke med texten DEMETER och en stiliserad figur) är det Svenska Demeterförbundets märke. Märket garanterar att detta märke uppfyller Krav-reglerna samt att man vid odling använt sig av biodynamiska preparat.
Märket används av Antroposoferna och finns över hela världen. Det garanterar att produkten är odlad enligt den antroposofiska livsåskådningen och säljs företrädesvis i Hälsokostaffärer.

- **TCO** märket (röd cirkel med bokstäverna TCO inuti) är en global märkning för elektronik såsom datorer, faxar mobiltelefoner och liknande. Det garanterar såväl kvalitet som miljöpåverkan och energieffektivitet.

- **Batterimärkningen** med trekanten eller den överkryssade soptunnan visar att det förbrukade batteriet inte får slängas bland de vanliga soporna utan skall sorteras på speciella uppsamlingsställen eller lämnas tillbaka till inköpsstället. Under symbolen på batteriet står det Hg för Kvicksilver, Cd för Cadmium eller Pb för Bly.

Förutom ovanstående miljörelaterade märken finns det en uppsjö andra märkningar som är mer eller mindre officiella. Nämnas kan Rättvisemärket, Astma och Allergiförbundet märke, Nyckelhålet och WWF-pandan.

EU har arbetat ut en normstandard som producenterna uppmanas att följa. Normen täcker de flesta områdena och exempelvis säkerhetskontrollen av barnvagnar heter EN 1888. I en framtid kan EU-normerna komma att bli lag och då reglera det mesta som produceras eller importeras till unionen.

- **Komposteringsmärket**

Märket används i samband med komposteringscentraler och anläggningar. Det kompletteras ofta med skriftliga anvisningar

- **Alternativa toaletter**

Anvisningsmärke för alternativa toaletter på exempelvis campingplatser och vid större evenemang

- **TCO Utveckling**

Märket används i samband med TCO:s andra märkningar på datorer, mobiltelefoner och andra elektroniska produkter

- **Källsortering**

Anvisningsmärke för påbjuden källsortering. Placeras ofta vid "Miljöstationer" vid bostadsområden och på arbetsplatser.

Har de olika symbolerna någon praktisk betydelse eller försvinner de bland andra symboler som "Det Gröna Nyckelhålet" och liknande?

Källsortering

Inom källsorteringen finns det ett stort antal "fraktioner" som man separerar. Eftersom myndigheternas enda sätt att få företagen att frivilligt separera sitt avfall har varit ekonomiskt, har styrmedlet blivit lagar som knutits till pengar. Det kostar numera mycket att lämna ifrån sig osorterade sopor, enligt gammalt mönster. På de flesta företagen byggs det nu upp speciella "miljöstationer" där sorteringen skall ske. Och flera av de ledande städbolagen marknadsför källsorteringen som en affärsidé. Större företag kan ha upp till tjugo olika fraktioner, vilket innebär en väsentlig del av miljöarbetet på den arbetsplatsen.

Vanliga sorteringsfraktioner är:

- Komposteringsbart, matavfall och liknande, komposteras till näringsrik jord.
- Papper, tidningar och kontospapper, blir nytt papper.
- Wellpapp, återanvänds.
- Kartong, återanvänds.
- Vitt glas, återanvänds och blir nytt glas.
- Färgat glas, återanvänds och blir ofta isoleringsull.
- Byggnadsavfall, tegel, betong. Det enda avfall som i dag är tillåtet att lägga som "deponi" det vill säga på en traditionell soptipp.
- Metaller av olika slag. Eftersorteras ofta med magnet.
- Olja, måste destrueras.
- Lösningemedel, återanvänds eller destrueras.
- Elmaterial, apparater, datorer och liknande.
- Lysrör och energilampor, innehåller tungmetaller.
- Hård plast, återvinns.
- Mjuk plast, återvinns.
- Läkemedel, återlämnas till Apoteket för destruktions.
- Färgrester, kan innehålla skadliga ämnen och får ej brännas.
- Brännbart avfall, trä och rivningsmaterial som inte innehåller betong och tegel, kan eldas i exempelvis fjärrvärmeanläggningar.

Listan kan göras lång och kommer att växa i takt med att vi lär oss att separera bättre och blir duktigare på att hitta nya lösningar.

Diskutera om det kan vara några andra viktiga fraktioner som man bör särskilja.

Städbranschens roll i Miljöarbetet.

Vad har då städbranschen för roll i det totala miljöarbetet? Jo, först så bör branschen kritiskt granska de produkter som köps in. Om man går in i en specialbutik för Städning, kan man hitta flera olika produkter med exakt samma användningsområde. Då skall branschen vara så pass påläst så att den väljer den produkt som har minst miljöpåverkan. På så sätt kan man tvinga oseriösa producenter att förändra eller upphöra med sin produktion.

Man har börjat använda koncentrat och nationellt producerade rengöringsprodukter och då kunnat spara in både emballage och en massa onödiga transporter. På större arbetsplatser där man förbrukar mycket stora volymer av städkemikalier kan man sätta upp doseringsautomater, för att komma tillrätta med både överdoseringen och emballagefrågan.

Personalen skall vara utbildad, så att den vet vilka produkter som skall användas och i vilken mängd. Förutom att detta är professionellt så har det en ekonomisk betydelse också. Städkemikalier är inte billigt och fel använt kan det bli både ett dåligt resultat och onödigt kostsamt.

För att slutresultatet skall bli det förväntade, så måste alla hjälpa till. Var och en måste se till att han använder rätt produkt och i rätt mängd. De produkter som innehåller saker som är skadliga för miljön skall beläggas med högre kostnader, så att man kan styra utvecklingen mot "snällare" produkter.

Någon tänkare har sagt att, "vi endast lånar vår jord av våra barn" och det ligger väl en del sanning i det. De föräldrar som medverkar till att våra efterkommande skall få en bra planet att leva på, kommer säkert att känna det som en belöning.

Tar branschen sitt rättmätiga ansvar eller bör det styras upp bättre?

Källsorteringens utfall

I mars 2006 lät Miljödepartementet meddela att man snart uppnått de mål man hade med källsorteringen i landet för innevarande år.

- **30% återvinns till nya eller förädlade material.**
- **40% bränns i kraft- och fjärrvärmeanläggningar.**
- **20% komposteras till jordförbättringsprodukter.**
- **10% deponeras på tipp.**

Organisation

Nationellt och kopplat till FFE (Foundation for Environment Education), är stiftelsen Håll Sverige Rent (www.hsr.se). Organisationen har tagit fram BLÅ FLAGG, vilket är en utmärkelse för de badplatser, som uppfyller kraven organisationen ställer.

GRÖN FLAGG är en utmärkelse som ges till skolor och förskolor, vilka prioriterar miljöarbetet och verkar för en hållbar utveckling.

BLÅ FLAGG och GRÖN FLAGG får hissas, som en utmärkelse och ett synligt bevis på de badplatser eller läroanstalter, som uppfyller kriterierna.

De flesta kommuner i landet, har långt utvecklade organisationer och system, för att uppfylla lagen om återvinning. I Göteborg har kommunen skapat en egen kretsloppssymbol. Det är ett enfärgat runt märke med en stiliserad mansfigur, som ser ut som ett Å och har kretsloppsmärket på bröstet. Märket kallas Åman och står för: Återvinning, Återanvändning och Återlämning.

GRÖN ÅMAN markerar de drygt 400 återvinningsplatserna som finns i kommunen. Där går det bra att slänga tidningar, papper-, plast-, och metallförpackningar, samt småbatterier.

RÖD ÅMAN tar hand om farligt avfall. Han finns på allt miljöstationer i skärgården och småbåtshamnarna, samt de miljöstationer som finns på bensinstationer. På dessa stationer kan man lämna in bland annat bilbatterier, bekämpningsmedel och andra gifter, färg- och limrester, glödlampor och termometrar.

BLÅ ÅMAN finns på de stora återvinningscentralerna, som tar emot möbler, cyklar, batterier lampor och trädgårdsavfall. Återvinningscentralerna tar också emot farligt avfall och elektronik, samt glas, tidningar och förpackningar.

Myndigheter

Alla direktiv och förordningar som styr miljöarbetet i Sverige hanteras av Regeringskansliet. Därifrån distribueras också alla beslut som klubbas i Riksdagen.

De Myndigheter som handhar miljöfrågorna som rör exempelvis städkemikalier är följande:

- **Svenska Naturvårdsverket**, som är en statlig myndighet med uppgift att se till att vi utvecklar den ekologiska balansen och ligger i fas med vårt nationella åtagande inom Agenda 21.
- **Kemikalieinspektionen**, den centrala myndigheten som utövar tillsyn och ligger direkt under **Miljödepartementet**.
- **Länsstyrelsen** har en **Miljövårdsenhet** med uppdrag att tillse den länsvisa Miljöarbetet. Den skall också se till att det regionala miljöarbetet fortskrider och att kommunerna arbetar mot de mål som regeringen fastlägger.
- **Miljö- och Hälsoskyddsförvaltningen** är den kommunala tillstånds och tillsynsmyndigheten. Miljö- och Hälsoskyddsmyndigheten skall arbeta ut mot företag och organisationer, samt den lokala befolkningen.

Självtest

Skräpiga Stina eller Sven Miljövän

Varje svensk genererar ungefär 8,6 kilo avfall per vecka eller 450 kilo per år. Tyvärr hamnar mycket av det på fel ställe. I Sverige slängs omkring 5000 ton farligt avfall i hushållssoporna varje år.

Är du en av dem som slarvar med sopsorteringen? Eller tar du ansvar för den jord som vi bor på?

Svara på frågorna och påståendena och ta reda på vem du är.

1. Källsortering är frivillig

- A. Ja, det är upp till var och en att avgöra utifrån sina egna värderingar.
- B. Nej, det måste göras enligt lagen.
- C. Vet inte

2. Tops, fimpar, bomullstussar och tamponger kan spolas ner i toaletten.

- A. Ja, absolut, tillsammans med bindor och nylonstrumpor.
- B. Vet inte.
- C. Nej, sådana saker kan skapa problem på reningsverket.

3. Hur mycket tvättmedelskall man använda?

- A. En skopa extra för att få tvätten riktigt ren.
- B. Inget alls.
- C. Enligt doceringsanvisningen på paketet.

4. Gamla mediciner bör man spola ner dem på toaletten.

- A. Ja, det är enklast.
- B. Nej, de skall lämnas tillbaka på Apoteket.
- C. Javisst, fiskarna tar väl inte skada av lite medicin.

5. Tvättar du bilen ute på gatan?

- A. Ja, det är billigt och bra.
- B. Spelar ingen roll, bara bilen blir ren.
- C. Nej, vattnet får inte rinna ner i dagvattenbrunnar, för de kan förorena sjöar och vattendrag. Miljöbalkens hänsynsregler gäller.

6. Lysrör, färgburkar och gamla termometrar , var slänger man dem?

- A. På miljöstationer med röd eller blå märkning.
- B. I brännbart avfall men förpackat så att inte renhållaren skär sig.
- C. I soptunnan när ingen ser det.

Rätt svar: 1, B. 2, C. 3, C. 4, B. 5, C. 6, A.